

Надруковано: Дадашев, Б. А. Забезпечення якості вищої освіти: проблеми оцінювання [Текст] / Б. А. Дадашев, Ю. Б. Слободяник // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2010. – Вип. 94-96. – С. 54–56. – (Серія Філософія. Політологія.)

УДК 378.146

Бадирхан Дадашев

Юлія Слободяник

Державний вищий навчальний заклад
«Українська академія банківської справи
Національного банку України»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ

Анотація. Охарактеризовані проблеми сучасного етапу запровадження Болонського процесу в Україні. Проаналізовано вплив обраної системи оцінювання знань студентів на забезпечення якості вищої освіти. Запропоновані конкретні методичні рекомендації щодо розробки системи оцінювання знань студентів.

Ключові слова: модульно-рейтингова система, оцінювання, система ECTS, Болонський процес.

Annotation. Describes the problems of modern phase of the Bologna process in Ukraine. Analysed the impact of selected system of evaluation of students to ensure the quality of higher education. Proposed concrete recommendations on the development of a system of evaluation of students.

Keywords: module-rating system, evaluation system ECTS, Bologna's Process.

Україна поступово інтегрує до європейського освітнього простору, який спирається на європейську інтелектуальну, наукову і культурну спадщину, характеризується постійною співпрацею між державою, вищими навчальними закладами, студентами, викладачами, роботодавцями та іншими зацікавленими сторонами. Розбудова Європейського простору вищої освіти передбачає стимулювання мобільності і створення умов для вільного пересування студентів, викладачів, науковців в межах європейського регіону, спрощення процедури визначення кваліфікацій, що сприятиме працевлаштуванню випускників і студентів на європейському ринку праці. Початок інтеграції було покладено підписанням Україною у травні 2005 року в Бергені (Норвегія) Болонської декларації, задля досягнення мети якої потрібно удосконалити двоступеневу структуру вищої освіти, визначити критерії градації дипломів, ступенів та кваліфікацій, ввести єдину систему кредитних одиниць (систему ECTS – European Community Course Credit Transfer System) і додаток до диплома, запровадити європейську практику організації акредитації та контролю якості освіти, дотримуватись європейських стандартів якості, забезпечити мобільність студентів, викладачів і науковців, організувати студентське самоврядування в системі вищої освіти та науки.

За роки активного розвитку Болонського процесу в Україні зроблено вже немало. Так, у своєму виступі на розширеному засіданні Кабінету Міністрів України під час розгляду питання «Про сучасний стан вищої школи, актуальні проблеми розвитку галузі та шляхи їх вирішення» (вересень 2009 року) Міністр освіти і науки І. О. Вакарчук окреслив наступні здобутки:

1. Визнання зовнішнього незалежного оцінювання, яким держава гарантує виконання норм Конституції щодо забезпечення рівного доступу до вищої освіти.

2. Проведення реформування стандартів вищої освіти, зокрема в галузі природничо-математичної та гуманітарної освіти, підготовки вчителів та післядипломного навчання.

3. Суттєве розширення автономії університетів щодо самостійного затвердження навчальних планів, участі у формуванні державного замовлення.

4. Покращення академічної мобільності, зокрема запровадження з вересня 2009 року «вільної траєкторії» у вивченні студентами гуманітарних та соціально-економічних дисциплін.

5. Забезпечення високої кваліфікації науково-педагогічних кадрів вищої школи за рахунок значного підвищення якісних вимог до надання вчених звань професора і доцента, зокрема щодо обов'язкової підготовки та видання підручників та посібників.

6. Забезпечення через мережу УРАН з 2008 року прямого доступу українським вченим провідних університетів до світових наукових повнотекстових інформаційних ресурсів.

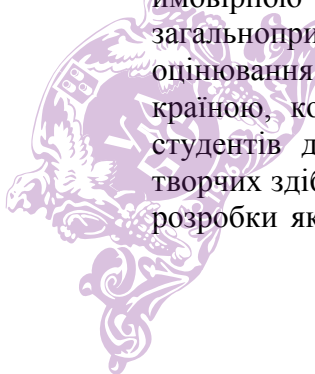
Проте, існує ще чимало проблем, пов'язаних з необхідністю прийняття нового закону «Про вищу освіту», потребою поставити науку в університетському житті на достойне місце, надати акредитації ролі реальної технології покращення якості вищої освіти, привести у відповідність до європейських стандартів українську практику академічної мобільності та участі студентів в управлінні вищою школою тощо [1].

Процес реалізації принципів Болонської декларації у вищій школі широко обговорюється в академічних колах, на шпальтах видань. При цьому значну увагу приділяють розгляду передумов входження різних країн до Болонського процесу, аналізу нормативно-правових документів, обговоренню цілей і задач формування єдиного освітньо-наукового простору, психологічним, культурним, фінансовим проблемам реформування освіти тощо.

Установчі документи Болонського процесу наголошують на збереженні та розвитку неповторного національного досвіду, культурної спадщини країн-учасниць. В жодному разі не можна говорити про уніфікацію, а тим більше про жорстке впровадження, нав'язування вимог всім учасникам цього процесу. Не можна забувати і про головну мету підписання Болонської декларації та реформування вітчизняної системи вищої освіти – підвищення якості.

Не вдаючись до суті усіх проблемних аспектів сучасного етапу запровадження Болонського процесу в Україні, ми би хотіли зупинитися на практичних проблемах, що пов'язані з оцінюванням знань за кредитно-модульною системою. Зауважимо, що аналіз більшості публікацій та виступів з цього приводу доводить не зовсім повне розуміння значущості оновленої системи оцінювання. Обговорюються, насамперед, проблеми накопичення і розподілу балів за 100-бальною шкалою, порядок переведення показників академічної успішності студентів в шкалу ECTS, незручності, що виникають під час підрахунку оцінок тощо. При цьому дуже часто нехтують головним – метою запровадження європейської системи трансферу оцінок, яка має стати інструментом підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включаючи програми післядипломної освіти, а також реформування навчальних програм та передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн.

Можливість продовжити навчання у будь-якому європейському університеті після зарахування предметів, що вивчені в іншому вищому навчальному закладі, стає більш ймовірною не завдяки уніфікованій системі оцінювання знань, а завдяки забезпеченню загальноприйнятих високоякісних стандартів вищої освіти у таких вишах. Система оцінювання знань чітко не прописана в Болонській декларації і має розроблятися кожною країною, кожним навчальним закладом самостійно, виходячи з вимог стимулювання студентів до систематичної і активної роботи протягом періоду навчання, розвитку творчих здібностей, навичок науково-дослідної роботи тощо. Отже, формальний підхід до розробки якісної системи оцінювання знань студентів неприпустимий. Зважаючи на це,

хотілося б поділитися власним досвідом удосконалення системи контролю якості знань студентів та адаптації її до загальноєвропейських вимог.

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» (далі – Академія) приєднався до проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації з самого початку. В цьому році буде здійснено перший випуск бакалаврів, що навчаються за цією системою.

Зазначимо, що Академія має сталі зв'язки з провідними навчальними закладами Росії, Польщі, Чехії, Німеччини, Великої Британії. Вже декілька років ми проводимо обмін студентами. Такий обмін поки що має фрагментарний характер, обмежуючись лише середньостроковими семінарами і виробничою практикою, оскільки мають місце загальні проблеми розбіжностей у навчальних планах, недостатнього рівня знання іноземних мов, різних підходів до оцінювання тощо. Проте, можливість такої співпраці дозволяє покращити обізнаність про перебіг Болонського процесу у Європі, отримати можливість обговорення окремих проблем із зарубіжними колегами, підготуватись до наступних етапів реформування вітчизняної вищої освіти.

В Академії було розроблено і затверджено ректором Положення про порядок оцінювання знань студентів з урахуванням вимог Болонської декларації. Згідно з зазначеним положенням оцінювання знань студентів з навчальних дисциплін здійснюється на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК) і підсумкового контролю знань (екзамену). Поточний контроль включає контроль знань, вмінь та навичок студентів на семінарських, лабораторних, практичних заняттях, тренінгах, при здачі студентами залікових кредитів, змістових модулів, різноманітних домашніх завдань та ін. Оцінювання знань студентів з нормативних дисциплін здійснюється на основі результатів поточного контролю знань та екзамену, з вибіркового контролю знань – на основі результатів поточного модульного контролю (ПМК). Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

В процесі роботи за новою системою оцінювання, з'явилися певні проблемні питання, які обговорювалися на методичних радах. Ми побачили всі переваги і недоліки застосування нової системи, проводили коригування порядку оцінювання. При цьому головним залишалось дотримання основних принципів оцінювання, а саме:

- підвищення мотивації студентів до систематичної активної роботи впродовж навчального року, переорієнтації їхніх цілей з отримання позитивної оцінки на формування стійких знань, вмінь та навичок;
- систематизація знань та активне їх засвоєння упродовж навчального року;
- відкритість контролю;
- подолання елементів суб'єктивізму при оцінюванні знань;
- забезпечення належних умов вивчення програмного матеріалу і підготовки до контрольних заходів, що досягаються шляхом чіткого їх розмежування за змістом і часом;
- розширення можливостей для всебічного розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення та підвищення ефективності роботи викладацького складу.

Охарактеризуємо основні напрями удосконалень системи оцінювання знань студентів в Академії, що, на нашу думку, сприяють досягненню позначених цілей.

Модульно-рейтингова система передбачає накопичення балів. Аналіз багатьох публікацій, спілкування з колегами під час нарад і конференцій доводить те, що сьогодні не всі викладачі і студенти готові сприймати такий підхід до порядку оцінювання знань. Накопичення балів дозволяє вивести сумарну оцінку якості роботи студента за весь період вивчення дисципліни. В цьому випадку не може використовуватись широко розповсюджена практика «накладання штрафів» на студентів за пропуски занять без поважної причини або за невиконання певного завдання – віднімання балів. Систематичність відвідування занять має оцінюватись окремо і передбачати певну кількість балів, яку студент може набрати протягом семестру. Не з'явився на заняття без

поважної причини – не отримав бали, тобто місце в загальному рейтингу у такого студента буде дещо нижчим. З цих же міркувань не може відбуватись ніяке усереднювання результатів роботи студента протягом семестру. При контролі систематичності та активності на семінарських (практичних, лабораторних) заняттях і тренінгах, своєчасної здачі змістових модулів і залікових кредитів оцінці можуть підлягати: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах на семінарських і практичних заняттях; активність при обговоренні питань, що винесені на семінарські (практичні) заняття; результати виконання і захисту лабораторних робіт, експрес-контролю; вміння вирішувати професійні задачі на тренінгах тощо.

Проведення і оцінювання екзаменів. В академічних колах з цього приводу існують різні думки: відмова проводити екзамени взагалі, проведення екзаменів «за бажанням» студента, обов'язкове проведення екзаменів. Ми вважаємо, що від екзаменів відмовлятися не можна, оскільки відсутність підсумкової форми контролю не може позитивно впливати на процес засвоєння знань та накопичення і відпрацювання необхідних навичок. До того ж, це призводить до необгрунтованого послаблення контролю за якістю засвоєних студентами протягом семестру знань, і, відповідно, – до втрати вищим навчальним закладом самоконтролю якості освітніх послуг.

Що стосується підходів до оцінювання екзамену, то тут також існує розмаїття думок. За 100-бальною шкалою оцінювання в різних навчальних закладах пропонується розподіляти бали наступним чином (за роботу протягом семестру + оцінювання екзамена): 40+60, 50+50, 60+40, 70+30 і навіть 80+20. Зазначимо, що в цьому питанні однозначну відповідь надати дуже складно. Ми три роки працювали за розподілом балів 40+60, але досвід довів необгрунтованість заниження оцінювання поточної роботи студента протягом семестру, також постійно виникали складнощі з оцінюванням різних видів робіт. Отже, сьогодні розподіл балів в Академії за роботу в семестрі і екзамен – 50+50. Вважаємо, що розподіл балів 70+30 або 80+20 сприяє можливій відмові окремих студентів від складання екзамену взагалі, що оцінюється нами негативно.

Також немає єдності підходів щодо форми проведення екзамену. Існує розповсюджене переконання щодо обов'язкової письмової форми проведення екзамену у вигляді тестування. Якщо ж звернутися до освітніх європейських порталів з приводу цього питання, то там можна побачити інформацію щодо наявності різних форм проведення екзамену – залежно від навчальної дисципліни, існуючої системи оцінювання у вищому навчальному закладі і т.д. Наш досвід проведення письмових екзаменів довів недосконалість такої форми контролю. Недоліками при цьому є: формальна перевірка написаного (про що щиро зізнаються викладачі), неможливість якісно перевірити 25-30 робіт за відведений на таку перевірку час, суб'єктивізм у оцінюванні. Тестові ж форми письмового екзамену перетворюють його на своєрідну лотерею, в якій виграє не завжди той, хто знає і уміє більше. До того ж, більшість гуманітарних і економічних спеціальностей передбачають наявність уміння чіткого висловлювання і відстоювання своїх думок. Ці міркування підштовхнули нас до запровадження в Академії експерименту – семестрові екзамени проводяться у комплексній формі за білетами, які затверджуються кафедрами, і містять, як правило 2-3 питання для кожного з етапів (письмового і усного). Загальна кількість питань, що виносяться на комплексний екзамен, дорівнює п'яти. На письмовий етап екзамену виносяться ключові питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують творчої відповіді, уміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при розв'язанні практичних задач. На усний етап екзамену виносяться ключові теоретичні питання.

Оцінювання курсових робіт. Курсова робота є одним із видів самостійної роботи студента. Виходячи з цього в більшості вищих навчальних закладів оцінювання написання курсової роботи відбувається в межах передбачених загальних 100 балів за вивчення дисципліни (зазвичай – у 10 балів). Зазначимо, що відповідно до європейських стандартів освіти велика роль у вищих навчальних закладах відводиться науково-дослідній роботі.

Отже, ми маємо підготувати студента до творчого пошуку дослідника, ознайомити з основами наукової діяльності. Оцінювання курсової роботи «в тому числі» не сприяє зазначеній меті, адже студент не має стимулу цю роботу взагалі писати. Саме тому ми відокремили оцінювання курсової роботи від оцінювання дисципліни, за якою вона готується, і оцінюємо курсову роботу у 100 балів. При цьому ми творчо підійшли до розподілу балів за виконання окремих етапів курсової роботи. Перевірка виконання усіх етапів, передбачення можливості захисту роботи, виставлення за них певної кількості балів дозволили майже зовсім знівелювати проблеми списування, подання готових, виконаних на замовлення робіт. До того ж постійний поточний контроль викладача за написанням роботи дозволяє значно підвищити її якість.

Оцінювання роботи студентів заочної форми навчання. Заочна форма навчання була введена у колишньому СРСР у зв'язку із наявністю великої кількості фахівців-практиків, які не мали спеціальної вищої освіти. Такі фахівці дістали змогу доповнити свій практичний досвід теоретичними знаннями, отриманими в процесі заочного навчання, і стати висококваліфікованими спеціалістами. В наш час, нажаль, студентами заочної форми навчання все частіше стають випускники шкіл, що не пройшли за конкурсом до вищого навчального закладу на денну форму навчання. Отже, рівень їх теоретичної підготовки дуже низький, а практична підготовка взагалі відсутня.

Реформа вітчизняної вищої освіти дозволить з часом взагалі відмовитись від заочної форми навчання, трансформувавши її в більш прогресивну форму – дистанційну. Це забезпечить один із провідних принципів Болонського процесу – навчання впродовж життя. Але дистанційна форма навчання може стати реальністю лише після розроблення належного технологічного і ресурсного забезпечення.

Поки що ми працюємо зі студентами заочної форми навчання, а отже є потреба адаптувати систему оцінювання знань до особливостей такої форми. Чинна система рейтингового оцінювання знань передбачає переважне оцінювання роботи студента протягом семестру. Для заочників поточну роботу традиційно замінюють контрольні (індивідуальні) роботи. Проблема полягає в можливості об'єктивної оцінки виконаної студентом роботи. На наш погляд, студенти заочної форми навчання повинні мати рівні права доступу до знань, змогу брати участь у наукових дослідженнях, конференціях та інших видах самостійної роботи.

В межах однієї доповіді не можна розглянути всі існуючі проблеми, напрацювання. Ми окреслили лише деякі проблеми розробки системи оцінювання знань студентів у вищому навчальному закладі. Наголошуємо на потребі змінити підходи до її розробки, відійти від оцінювання заради оцінювання. Творчий підхід до розробки системи оцінювання за кожною дисципліною має стимулювати студентів до отримання знань і умінь, а не до гонитви за накопиченням балів.

Отже, осмислена викладачем, розроблена з урахуванням принципів Болонської декларації, своєчасно доведена до студента система оцінювання знань допоможе досягти головної мети створення європейського науково-освітнього простору – підвищення якості освіти.

Список літератури

1. Виступ Міністра освіти і науки І. О. Вакарчука на розширеному засіданні Кабінету Міністрів України під час розгляду питання «Про сучасний стан вищої школи, актуальні проблеми розвитку галузі та шляхи їх вирішення» [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/main.php?query=newstmp/2009_1/23_09/2/
2. Кремень В. Болонський процес: зближення, а не уніфікація [Електронний ресурс] / Василь Кремень // Дзеркало тижня. – № 48 (473). – Режим доступу : <http://www.dt.ua/3000/3300/44521/>